

Boekbespreking

De Amerikaanse ziekte

Geert de Vries

Vrije Universiteit Amsterdam
g.c.de.vries@vu.nl

Timothy Snyder (2020) *Our malady. Lessons in liberty and solidarity*. London: The Bodley Head, 168 pagina's, €13,99, ISBN 9781847926661.

Timothy Snyder is een van de belangrijkste historici van onze tijd. Zijn werkterrein is Centraal- en Oost-Europa en zijn eerste boeken gingen over Polen, Oekraïne, Litouwen en Wit-Rusland. In 2010 verscheen *Bloodlands: Europe between Stalin and Hitler*, waarin hij de massamoorden van Stalin en Hitler in onderlinge samenhang beschrijft. Gedreven door geopolitieke motieven brachten zij moordpartijen op gang die vanaf de Duitse invasie in Rusland in toenemende mate met elkaar verweven raakten in een opwaartse spiraal van 'oorlogszuchtige medeplichtigheid' (Snyder 2010: 415). Zowel Hitler als Stalin had een utopie: *Lebensraum* voor Duitsers; socialisme in één land voor Sovjetburgers. Naarmate de realisatie van die utopieën uitbleef, richtte beider razernij zich op 'interne tegenstanders'. De uitroeiing van Joden respectievelijk boeren functioneerde als *Ersatz* overwinning.

Snyders analyse is wezenlijk sociologisch en Abram de Swaan heeft haar geïntegreerd in zijn bredere theorie van genocide (in zijn boek *The killing compartments: The mentality of mass murder* uit 2015). Grote historische veranderingen, zoals oorlogen, maken mensen onzeker, bang en lichtgelovig. Gewetenloze politieke ondernemers kunnen zo'n situatie uitbuiten en zich meester maken van de staat. Ze wijzen een specifieke bevolkingsgroep aan die 'heult met de vijand' en het 'eigen volk' bedreigt. Deze bevolkingsgroep wordt stapsgewijs onrecht, geïsoleerd

---

en uiteindelijk achter de schermen van het maatschappelijk leven vermoord – niet door de politici zelf of hun handlangers maar door mensen die in de onderstroom van de geschiedenis worden geselecteerd. Zij zijn geen ‘gewone mensen als u en ik’ maar een *biased sample* uit de bevolking, met minder empathie dan gemiddeld en meer wreedheid. Ze moorden in opdracht van een misdadig regiem en met een stilzwijgend mandaat van een bredere bevolking. Het moorden houdt pas op als het regiem instort, meestal door militaire interventie van buitenaf (De Swaan 2015, passim).

Snyders *Bloodlands* maakte grote indruk in de academische wereld en hij werd een autoriteit als het gaat over volkerenmoord. Hij werd ook een vooraanstaande publieke intellectueel, was tot diens dood in 2010 bevriend met Tony Judt en deelde zijn bezorgdheid over de teloorgang van de sociaaldemocratie in de wereld (Judt 2010). Op *Bloodlands* liet Snyder in 2015 *Black Earth: The Holocaust as history and warning* volgen, een nadere verkenning van de geopolitieke wortels van Hitlers wereldbeeld en van de vraag of hedendaagse ecologische crises de voedingsbodem kunnen vormen voor nieuwe autoritaire leiders en genocidale regimens. Zijn verontrustende antwoord luidt: ja, dat is goed voorstelbaar. Het in 2018 verschenen *The road to unfreedom: Russia, Europe, America* werkt deze gedachtegang uit met een scherpe analyse van Vladimir Poetin, zijn politieke filosofie en zijn rol in de wereldpolitiek. Poetin is een autocratisch heerser. Hij ondermijnt westerse democratieën door rechtse krachten erbinnen te ondersteunen, verkiezingen te verstoren, Trump te helpen, een deel van de Oekraïne te annexeren, binnenlandse oppositieleden te vergiften, en nog meer.

Snyders jongste boek is een onverwachte zijsprong. Eind 2019 werd Snyder ziek. Hij was in München en meldde zich bij een ziekenhuis. Artsen daar behandelden hem met zorg, laptten hem op, maar eenmaal terug in de VS verslechterde zijn toestand. De behandeling in verschillende ziekenhuizen was gehaast en onzorgvuldig, hij raakte in een septische shock, belandde op de IC en moest uiteindelijk op het nippertje door een spoedoperatie worden gered. In *Our malady: Lessons in liberty and solidarity* (2020) doet Snyder, nog merkbaar geschokt, verslag van zijn ziekenhuiservaringen. Hij gebruikt ze tevens om de malaise te illustreren waarin de Amerikaanse gezondheidszorg verkeert.

De feiten zijn bekend: gezondheidszorg in de VS is commercieel, duur, slecht georganiseerd, ontoegankelijk voor arme mensen en overmatig farmacologisch georiënteerd. Het gebruik en misbruik van opioïde pijnstillers zoals oxycodon, fentanyl en methadon, heeft enorme vormen aangenomen. Ruim een op de acht Amerikanen is niet verzekerd tegen ziektekosten en Trump, de coronacrisis en de stijgende werkloosheid – de meeste ziektekostenverzekeringen in de VS zijn afhankelijk van een betaalde baan – deden en doen dat percentage nog verder stijgen. De gemiddelde levensverwachting daalde tussen 2015 en 2017 en zal naar

---

verwachting vanaf 2020 verder dalen – mogelijk dramatisch ten gevolge van de coronacrisis (zie bijvoorbeeld: <https://ourworldindata.org/us-life-expectancy-low>). Interessant in *Our malady* is vooral de vraag hoe dit komt. Hoe kan het dat een van de rijkste landen ter wereld zo'n beroerde figuur slaat als het gaat om gezondheidszorg? En dat Amerikanen daar genoeg mee nemen?

Deze vraag is een hedendaagse variant op de vraag die Werner Sombart al in 1906 stelde: waarom is er geen socialisme in Amerika? Sombarts antwoord was destijds dat arbeiders in Amerika vaak immigranten waren die het beter hadden dan in hun werelddeel van herkomst: Europa. Ook de ongelijkheid in Amerika was kleiner dan die in Europa. De opwaartse mobiliteit was juist groter en arbeiders konden zo nodig naar het westen van de VS trekken waar nog goedkoop land te krijgen was en je je als boer kon vestigen. Er was dus, anders dan in Europa, geen *Verelendung*. Maar die omstandigheden bestaan niet meer. Arme mensen hebben het in de VS slechter dan in Europa; de ongelijkheid is groter; opwaartse mobiliteit is meer mythe dan werkelijkheid; *Going West* is niet langer een optie. Sombarts vraag is dus heel actueel maar behoeft een nieuw antwoord.

Snyder zoekt dat antwoord in de giftige combinatie van commerciële gezondheidszorg en ziektekostenverzekering met ideologisch individualisme. In een land waar advertenties voor de meeste mensen de belangrijkste bron van informatie over geneesmiddelen zijn, waar ziektekostenverzekering voor veel mensen onbetaalbaar is, en waar mensen van oudsher geloven in individuele verantwoordelijkheid, worden ook ziekte en pijn je eigen persoonlijke verantwoordelijkheid – en worden pijnstillers de oplossing. Werken die niet, dan moet je sterkere pillen zien te krijgen. In veel gevallen schrijven eerstelijnsartsen die gemakkelijk voor. En anders zijn er de zogenaamde *pill mills*, twijfelachtige adressen waar alleen in naam nog recepten worden uitgeschreven maar mensen in werkelijkheid in ruil voor cash onbepaald drugs kunnen kopen. Het zijn vooral arme, onverzekerde en vaak werkloze mensen die hun toevlucht nemen tot *pill mills*. Zo vergroten zij de winsten van *Big Pharma* en van die artsen die gewetenloos genoeg zijn om in dit circus mee te draaien. Een baan krijgen de werklozen er niet mee, en ook geen genezing van hun kwaal. Wel doen ze een nieuwe kwaal op: hun verslaving.

Behalve farmaceutische bedrijven, winstbeluste verzekeraars die zich verzetten tegen plannen voor universele gezondheidszorg, en cynische artsen, profiteren ook politici van de 'dubbele wanhoop van pijn en verslaving' (p. 53). Snyder wijst erop dat de mate van opioïdeverslaving in een *county* bij de verkiezingen van 2016 een goede voorspeller was van het succes van Donald Trump. 'Wanhopige stemmers ontzeggen zorg aan zichzelf, hun gezinnen, hun families en iedereen daarbuiten door te stemmen voor politici die handelen in pijn' (p. 53, vertalingen GdV). Trump speelde in op de neerwaartse spiraal waarin mensen zich bevinden, van pijn naar wanhoop

---

en van gekrenkte trots naar rancune. Hij vertelde zijn blanke kiezers dat zij geen volksverzekering en openbare gezondheidszorg nodig hebben omdat die toch alleen maar misbruikt zal worden door zwarten, immigranten en moslims. Wat Snyder zegt over pijn wordt ondersteund door heel recente epidemiologische waarnemingen van Anne Case, Angus Deaton en Arthur Stone. Onder laagopgeleiden rapporteert elk volgend geboortecohort een hogere prevalentie van pijn dan het vorige. ‘De kloof in pijn tussen de hoger en lager opgeleiden is met elk volgend geboortecohort breder geworden. [...] Dit kan niet worden verklaard door verandering in beroepen of niveaus van zwaarlijvigheid onder laagopgeleiden maar past in een algemener patroon van voortgaande erosie van het leven van de arbeidersklasse voor degenen die na 1950 geboren zijn’ (Case et al., 2020, p. 24785).

Dat Amerikanen zichzelf dingen ontzeggen die ze anderen niet gunnen opdat zij zich maar verheven kunnen blijven voelen boven degenen die het nog slechter hebben dan zij – die observatie doet denken aan de analyse van Michael Lewis van *The culture of inequality* uit 1978. In Amerika, zei Lewis, bestaat een historisch gegroeide, sterk individualistische gevoeligheid (een *individual as central sensibility*). ‘Alleen het individu is sociaal significant [...] en verantwoordelijk voor de mate van zijn of haar persoonlijk succes’ (Lewis 1978: 8). Armoede is daardoor een functie van eigenschappen van degenen die eraan lijden en niet van maatschappelijke omstandigheden. Maar succes is een positioneel goed en een positionele ervaring: niet iedereen kan het hebben. Blijft het uit, dan kun je dat alleen aan jezelf wijten. De pijn die dat doet kan worden verzacht als andere mensen nog minder succes hebben. Zo hebben veel Amerikanen zonder dat ze het zelf beseffen belang bij het mislukken van andere Amerikanen: zwarten, immigranten, daklozen, verslaafden, delinquenten. Lewis: ‘Degenen die in het Amerikaanse leven “mislukken” [...] zijn psychische gijzelaars tegen de vrees voor persoonlijke waardeloosheid’ van de anderen. De problemen waarmee de mislukkelingen (*losers*) worstelen – armoede, werkloosheid, ziekte, verslaving – zijn ‘cultureel gemandateerd en eigen aan de essentie van de Amerikaanse samenleving’ (1978: 51). Snyder verwijst niet naar Lewis en kent diens werk kennelijk niet maar komt zoals gezegd tot een vergelijkbare en even pijnlijke conclusie – die ook goed past bij Arlie Hochschilds *Strangers in their own land* (2016).

Wat kan er tegen deze Amerikaanse ziekte worden gedaan? Lewis was destijds weinig optimistisch, juist omdat de individualistische gevoeligheid zo diep geworteld is in de Amerikaanse cultuur. Ze maakt Amerikanen immuun voor structurele, sociologische inzichten. Snyder doet een manmoedige poging om zijn lezers uit te leggen dat vrijheid het beste gedijt in verbondenheid, dat collectieve solidariteit een voorwaarde is voor werkelijke individuele ontplooiing en dat er een burgerrecht zou moeten bestaan op goede en betaalbare gezondheidszorg – een recht dat de staat zou moeten garanderen. Terzijde: artikel 20, lid 1 van de Nederlandse Grondwet luidt: ‘De bestaanszekerheid der bevolking en spreiding van

---

welvaart zijn voorwerp van zorg der overheid' en artikel 22, lid 1: 'De overheid treft maatregelen ter bevordering van de volksgezondheid'. Vergelijkbare artikelen of formuleringen ontbreken in de Grondwet van de Verenigde Staten. Wel garandeert het negende amendement 'het [individuele, GdV] recht om belangrijke beslissingen te nemen over de eigen zorg voor gezondheid en lichaam'. Dat maakt federaal anticoronabeleid ook zonder Donald Trump al moeilijk. Snyder schrijft: 'Het recht op vrijheid impliceert een recht op gezondheidszorg. Als we ziek zijn, zijn we niet vrij. En als we pijn lijden of bang zijn voor toekomstige ziekte, misbruiken machthebbers ons lijden, liegen ze ons voor en ontnemen ze ons onze andere vrijheden' (p. 59). In de bekende indeling van T.H. Marshall is recht op gezondheidszorg een sociaal burgerrecht. Waar dat ontbreekt, zo betoogt Snyder echter, lopen ook politieke en juridische burgerrechten gevaar.

In West- en Noord-Europa zijn we gewend geraakt aan de aanwezigheid van juridische, politieke én sociale burgerrechten (inderdaad: behalve voor vluchtelingen). Misschien zijn we wel verwend geraakt, weggedommeld in de quasi-vanzelfsprekendheid van de 'gemoedsrust van de verzorgingsstaat' (Wouters en Van Stolk 1982). Snyders hartenkreet voor fatsoenlijke gezondheidszorg voor iedereen is allereerst gericht aan Amerikaanse lezers. Maar radicaal individualisme wint ook in Europa terrein en een actiegroep als Viruswaanzin valt behalve het vigerende coronabeleid ook de rechtsstaat zelf aan (Hammerstein 2020). We moeten ervoor zorgen dat de Amerikaanse ziekte zich niet ook in Europa gaat verspreiden. Snyders concieze, goed onderbouwde en indringende betoog kan voor Europeanen dienen als een nuttige waarschuwing.

Literatuur

- Case, Anne, Angus Deaton en Arthur A. Stone (2020) Decoding the mystery of American pain reveals a warning for the future. *Proceedings of the National Academy of Science PNAS*, 117(40): 24785-24789.
- Hammerstein, Fred (2020) Vonnis tegen Viruswaanzin is er een om in te lijsten. Opportunistische groepen als Viruswaanzin spelen een naar spelletje met de rechtsstaat. *NRC Handelsblad*, 3 augustus.
- Hochschild, Arlie Russell (2016) *Strangers in their own land: Anger and mourning on the American right*. New York: The New Press.
- Judt, Tony (2010) *Ill fares the land*. London: Allen Lane.
- Lewis, Michael (1978) *The culture of inequality*. Amherst: University of Massachusetts Press.
- Marshall, T.H. (1950) *Citizenship and social class: And other essays*. Cambridge UK: University Press.

-
- Snyder, Timothy (2010) *Bloodlands: Europe between Stalin and Hitler*. New York: Basic Books.
- Sombart, Werner (1906) *Warum gibt es in den Vereinigten Staaten keinen Sozialismus?* Tübingen: J.C.B. Mohr.
- Stolk, Bram van en Cas Wouters (1982) De gemoedsrust van de verzorgingsstaat. *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid*, 37(6): 599-613.
- Swaan, Abram de (2015) *The killing compartments: The mentality of mass murder*. New Haven: Yale University Press.
-

Over de auteur

Geert de Vries is als emeritus hoofddocent verbonden aan de afdeling Sociologie van de Vrije Universiteit Amsterdam. Recentere publicaties zijn *Doing qualitative research – The craft of naturalistic inquiry* (met Joost Beuving, 2015) en het hoofdstuk 'Evolutionary theory' in *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social Theory* (2018).